

ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Β' ΤΑΞΗΣ 2004

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α'

A.1.1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό των δεδομένων της **Στήλης Α** και δίπλα σε κάθε αριθμό το γράμμα του δεδομένου της **Στήλης Β** που αντιστοιχεί (στη **Στήλη Β** περισεύουν δύο όροι).

Στήλη Α: ΜΑΧΕΣ	Στήλη Β: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
1. Μάχη της Νινευί	α. Καθοριστική νίκη των Βυζαντινών επί των Βουλγάρων
2. Μάχη του Πουατιέ	β. Ήττα του βυζαντινού στρατού από τους Σελτζούκους Τούρκους
3. Μάχη του Ματζικέρτ	γ. Συντριβή του περσικού στρατού από τον Ηράκλειο
4. Μάχη του Κοσσυφοπεδίου	δ. Εκχώρηση των κάστρων Μυστράς, Μάνη, Γεράκι, Μονεμβασία στο Μιχαήλ Παλαιολόγο
	ε. Αναχαίτιση των Αράβων από τους Φράγκους
	στ. Συντριβή των Σέρβων από τους Οθωμανούς

Μονάδες 8

A.1.2. Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:

- α.** Στρατιωτικοποίηση
- β.** Αναγέννηση
- γ.** Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας

Μονάδες 12

A.2.1. Ποια μέτρα πήρε ο Νικηφόρος Α' (802-811) για την ανόρθωση της οικονομίας του Βυζαντινού Κράτους;

Μονάδες 15

A.2.2. Ποια ήταν η διάρθρωση της κοινωνικής πυραμίδας στη φεουδαρχική Ευρώπη;

Μονάδες 15

ΟΜΑΔΑ Β'

- B.1.** Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να παρουσιάσετε την εσωτερική πολιτική του Ιωάννη Βατάτζη (1222-1254).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΑ

- α.** Ο ίδιος ο αυτοκράτορας ξεχώρισε ένα κομμάτι γης, αρόσιμο και κατάλληλο για αμπελουργία, τόσο μεγάλο, ώστε να μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του αυτοκρατορικού τραπέζιου και εκείνες που απασχολούσαν το φιλόανθρωπο και κοινωνικά ευαίσθητο αυτοκράτορα (εννοώ τα γηροτροφεία, πτωχοκομεία και νοσοκομεία που φρόντιζαν τους αρρώστους): τη φροντίδα τους ανέθεσε σε ανθρώπους που είχαν καλή γνώση της γεωργίας και της αμπελουργίας και έτσι κάθε χρόνο είχε μεγάλη και άφθονη σοδειά καρπών. Αλλά δεν ήταν μόνο αυτό: απέκτησε επίσης κοπάδια αλόγων, βοδιών, προβάτων και χοίρων και πολλά είδη εξημερωμένων πουλιών· από αυτά εξασφάλιζε πλούσιο εισόδημα κάθε χρόνο. Το ίδιο συνιστούσε να κάνουν όχι μόνο οι συγγενείς του, αλλά και οι άλλοι ευγενείς. Επιθυμούσε να καλύπτει ο καθένας τις ανάγκες του από δικές του πηγές, έτσι ώστε να μη βάζει αρπακτικό χέρι στην περιουσία των φτωχών και ασθενέστερων τάξεων και συνάμα η Ρωμαϊκή Πολιτεία να απαλλαγεί τελείως από την κοινωνική αδικία. Σύντομα οι αποθήκες είχαν γεμίσει καρπούς, ενώ οι δρόμοι και τα σοκκάκια, οι μάντρες και οι σταύλοι μόλις μπορούσαν να χωρέσουν τα ζώα και τα σμήνη των πουλιών.

(Νικηφόρος Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία ΙΙ, 6, σ. 42)

- β.** Ανήγειρε οχυρά στις ακριτικές περιοχές για να αντιμετωπίσει τις στρατιωτικές ανάγκες. Ακολουθώντας τις καλύτερες παραδόσεις του βυζαντινού κράτους ο Ιωάννης Βατάτζης δημιούργησε στρατιωτικά αγροκτήματα και ενίσχυσε τις στρατιωτικές δυνάμεις με τη μόνιμη εγκατάσταση των Κουμάνων ως στρατιωτών στις ακριτικές περιοχές, με τον όρο της προσφοράς στρατιωτικής υπηρεσίας. Με τον τρόπο αυτό αποκαταστάθηκε ιδιαίτερα στην Ανατολή το σύστημα της άμυνας των συνόρων και το γεγονός αυτό θεωρεί ορθά ο βυζαντινός ιστορικός Γεώργιος Παχυμέρης ως το πιο σημαντικό επίτευγμα του κράτους της Νίκαιας. Παράλληλα όμως παραχωρήθηκαν στην αυτοκρατορία της Νίκαιας προνοιακά κτήματα σε μεγάλη έκταση, φαίνεται μάλιστα ότι ο Ιωάννης Βατάτζης ευνόησε ιδιαίτερα την εκχώρηση προνοιακών κτημάτων περιορισμένης εκτάσεως στη μεσαία στρατιωτική αριστοκρατία.
(Γ. Οστρογκόρσκι, Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, τ. Γ', σσ. 122-123)

- B.2.** Αντλώντας στοιχεία από τις παρακάτω πηγές και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να επισημάνετε:

1. τις επιπτώσεις στους πληθυσμούς του Νέου Κόσμου των μεθόδων που χρησιμοποίησαν οι Ισπανοί κατακτητές.
2. τις οικονομικές μεταβολές που συνδέονται με την εισαγωγή πολύτιμων μετάλλων στην Ευρώπη.

Μονάδες 25

ΠΗΓΕΣ

- α.** Οι Ισπανοί βρέθηκαν ανάμεσα στους Ινδιάνους όπως οι λύκοι, οι τίγρεις και τα αιμοβόρα λιοντάρια πεινασμένα για πολλές μέρες. Εδώ και σαράντα χρόνια, δεν κάνουν τίποτα άλλο από να τους κάνουν κομμάτια, να τους τουφεκίζουν, να τους βασανίζουν και να τους εξοντώνουν με τόση

ωμότητα, ώστε το νησί Κούβα είναι σήμερα ερημωμένο από κατοίκους ... Αν οι χριστιανοί έχουν καταστρέψει τόσες και τόσες ψυχές, το έκαναν με μοναδικό σκοπό να αποκτήσουν χρυσάφι και να πλουτίσουν όσο το δυνατό γρηγορότερα.

(Απόσπασμα από την αναφορά του Επισκόπου Βαρθολομαίου Λας Κάζας προς το βασιλιά της Ισπανίας)

- β.** Οι Ισπανοί ενδιαφέρθηκαν κυρίως για την εκμετάλλευση των προϊόντων περιοχών της Αμερικής κυριότατα για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων χρυσού και αργύρου του Περού και του Μεξικού· τα ορυχεία του Ποτοζί στο Περού έχουν μείνει στην ιστορία ξακουστά, τόσο για τις τεράστιες ποσότητες πολύτιμου μεταλλεύματος που απέδωσαν, όσο και για τις δυσκολίες της εργασίας σ' αυτά, που έφθειραν τους ιθαγενείς πληθυσμούς: βρίσκονταν στις Άνδεις, σε υψόμετρο 4000-4500 μέτρων, όπου για την εκμετάλλευσή τους σχηματίσθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα μια πόλη 120.000 κατοίκων· το εμπόριο των πολύτιμων μετάλλων που από τους Ισπανούς στέλλονταν στη Σεβίλη αύξησε συνεχώς έχουν καταμετρηθεί ταξίδια πλοίων στο δρομολόγιο Αμερική-Σεβίλη, 226 το 1506-1510, 279 το 1511-1515, 920 το 1591-1595, 943 το 1596-1600· αν μάλιστα συνυπολογισθεί η αύξηση της χωρητικότητας των πλοίων (20.000 τόνοι το 1511-1515, 275.000 τόνοι το 1606-1610) γίνεται μεγαλύτερη και η αύξηση των ποσοτήτων πολύτιμου μετάλλου που μεταφέρονται.

.....

**Εξέλιξη του πληθυσμού του Μεξικού
σε απόλυτους αριθμούς και επί τοις εκατόν (%)**

έτος	κάτοικοι (εκατομ.)	δείκτης επί τοις εκατόν (%)
1519	25,1	100
1523	16,8	66,4
1548	6,3	24,9
1568	2,6	10,3
1580	1,9	7,5
1595	1,3	5,1
1605	1	3,9

(B. Κρεμμυδάς, *Εισαγωγή στην οικονομική ιστορία της Ευρώπης*, σσ. 91-93)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.1.1.

- 1 Υ
- 2 ε
- 3 β
- 4 στ

A.1.2.

- a. Στρατικοποίηση: σελ. 24-25: «Από τα μέσα του 7ου αιώνα ... βάθος». Βλ. και σελ. 14-15: «την ανώτατη εξουσία ... πρωτότοκο γιο». Θα μπορούσε κανείς, χωρίς να θεωρηθεί απαραίτητο, να επισημάνει ότι ο θεσμός των εξαρχάτων (σελ.12 σχολικού βιβλίου) αποτελεί μία πρώιμη έκφραση της στρατιωτικοποίησης της διοίκησης, καθώς ο επικεφαλής τους, ο έξαρχος, συγκέντρωνε στρατιωτικές και πολιτικές αρμοδιότητες.
- β. Αναγέννηση: σελ.117: "Παρόλο ... πολιτισμού της".
- γ. Διακήρυξη Ανεξαρτησίας: σελ.173: "Η ιδεολογία ... Διαφωτισμού". Βλ. και σελ. 174: «...η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας ... Διαφωτισμού»

A.2.1.

σελ. 24: "Κατά τα τέλη του 8ου ... ναυσιπλοΐας".

A.2.2.

Σελ. 50: "Η κοινωνία του φραγκικού κράτους ... δεσμούς εξάρτησης" και σελ. 50-51: "στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας ανεπαρκώς".

B.1.

Από την ιστορική αφήγηση πρέπει να αξιοποιήσουμε όσα αναφέρονται για την εσωτερική πολιτική του Ιωάννη Βατάτζη στις σελίδες 76 και 77 του σχολικού βιβλίου: "Εξίσου σημαντικά υπήρξαν τα επιτεύγματα ... πόλεις".

Σύμφωνα με το ιστορικό παράθεμα ο Ιωάννης Βατάτζης φρόντισε για την ανόρθωση της αγροτικής οικονομίας (γεωργία, κτηνοτροφία) με στόχο την οικονομική αυτάρκεια του κράτους:

- Με το προσωπικό παράδειγμα ("Ο ίδιος ... αυτοκράτορα.", "Αλλά δεν ήταν μόνο αυτό ... κάθε χρόνο.").
- Με την παρακίνηση συγγενών του και των υπόλοιπων ευγενών να κάνουν το ίδιο ("Το ίδιο ... ευγενείς.").
- Με τη χρησιμοποίηση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού για την καλλιέργεια της γης με στόχο την αύξηση της αγροτικής παραγωγής ("Τη φροντίδα ... αμπελουργίας.").

Αποτέλεσμα: Οικονομική ευρωστία - αφθονία αγαθών ("Έτσι ... καρπών.", "Σύντομα ... πουλιών".)

Επίσης ο Ιωάννης Βατάτζης έδωσε έμφαση, σύμφωνα με τα δεδομένα του παραθέματος, και στην κοινωνική πολιτική φροντίζοντας για την ανακούφιση των φτωχών και των ανήμπορων με την ίδρυση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων ("γηροτροφεία, πτωχοκομεία, νοσοκομεία") και την καταπολέμηση της κοινωνικής αδικίας ("Έτσι ώστε... αδικίας."), μέσω της επίτευξης αυτάρκειας ("Επιθυμούσε... πήγες").

Σύμφωνα με το δεύτερο παράθεμα ο Ιωάννης Βατάτζης φρόντισε για την ενίσχυση της άμυνας της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας:

- Ενίσχυσε τις παραμεθόριες («ακριτικές») περιοχές με ανέγερση οχυρών ("Ανήγειρε ... ανάγκες.").

- Εμπνεόμενος από τη βυζαντινή παράδοση δημιούργησε στρατιωτικά κτήματα («αγροκτήματα») και εγκατέστησε μόνιμα στις παραμεθόριες περιοχές της Αυτοκρατορίας Κουμάνους. Πρέπει να σημειώσουμε ότι τόσο τα στρατιωτικά κτήματα (βλ. σ. 14-15 σχολικού βιβλίου), όσο και η εγκατάσταση ξένων φύλων σε βυζαντινό έδαφος με αντάλλαγμα την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών αποτελούν παλιούς δοκιμασμένους θεσμούς και τακτικές του Βυζαντίου, γι' αυτό και αναφέρεται στο παράθεμα ότι ο αυτοκράτορας εμπνεύστηκε από τις "καλύτερες παραδόσεις του Βυζαντινού κράτους".

Αποτέλεσμα: Αποκατάσταση και διασφάλιση της άμυνας των συνόρων, ιδιαίτερα στην Ανατολή, γεγονός που χαρακτηρίζεται ως το σημαντικότερο επίτευγμα του κράτους από το βυζαντινό ιστορικό Γεώργιο Παχυμέρη.

Επίσης στο παράθεμα γίνεται λόγος για την παραχώρηση προνοιακών κτημάτων (για τις πρόνοιες βλ. σ. 55-56 των σχολικού βιβλίου).

Η εκχώρηση προνοιακών κτημάτων περιορισμένης εκτάσεως στη "μεσαία στρατιωτική αριστοκρατία" σήμαινε τη δημιουργία μικρών και ευέλικτων δυνάμεων, καθώς η αριθμητική δύναμη της πρόνοιας ήταν ανάλογη με την έκταση που είχε παραχωρηθεί. Επίσης απέτρεπε την ανάπτυξη ισχυρής προνοιακής αριστοκρατίας, που θα μπορούσε να αποτελέσει απειλή για την κεντρική εξουσία.

B.2.

B.2.1 Για την απάντηση του ερωτήματος 1 θα χρησιμοποιηθεί από το βιβλίο το απόσπασμα της σελ.125: "Οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι... τους λεγόμενους προκολομβιανούς πολιτισμούς". Από τις δύο πηγές και τον πίνακα πρέπει να επισημανθούν και να σχολιαστούν τα εξής:

- η βαναυσότητα και η βαρβαρότητα με την οποία αντιμετωπίστηκαν οι ιθαγενείς πληθυσμοί της Αμερικής από τους Ισπανούς κατακτητές (βλ. πηγή α: "Οι Ισπανοί ... με τόση ωμότητα " και " Αν οι χριστιανοί ... ψυχές" και πηγή β: "... για τις δυσκολίες εργασίας ... τους ιθαγενείς πληθυσμούς".)
- η δραματική μείωση του πληθυσμού των ιθαγενών της αμερικανικής ηπείρου όπως αποτυπώνεται στο σχετικό χωρίο της πηγής (α): "ώστε το νησί Κούβα ... κατοίκους" και ιδιαίτερα στα στοιχεία του σχετικού πίνακα (1519: 25.1 εκ.κάτοικοι, 1605: 1 εκ.κάτοικοι).
- η εντατική εκμετάλλευση τόσο της εργασίας των ιθαγενών, όσο και των πλουτοπαραγωγικών πηγών της Αμερικής, κυρίως των κοιτασμάτων χρυσού και αργύρου (βλ. πηγή α: "Αν οι χριστιανοί ... το δυνατό γρηγορότερα" και πηγή β: "Οι Ισπανοί ... τους ιθαγενείς πληθυσμούς").

B.2.2 Όσον αφορά την απάντηση του ερωτήματος 2 πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα εξής αποσπάσματα του βιβλίου: σελ. 126 "η ισπανική ... μητρόπολη", σελ. 127 "Το ασήμι και το χρυσάφι ... ανατροπή της", και "Όμως η εισαγωγή μεγάλων ποσοτήτων ... του 16ου αιώνα". Καλό θα ήταν να γίνει αναφορά και στον υπότιτλο του πίνακα της σελ.128 που παρουσιάζει την επίδραση της εισαγωγής πολύτιμων μετάλλων στις τιμές των εμπορευμάτων. Από τις πηγές και τον πίνακα πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

- η εξόρυξη μεγάλων ποσοτήτων πολύτιμου μεταλλεύματος (βλ. πηγή β: "τα ορυχεία του Ποτοζί ... μεταλλεύματος που απέδωσαν.") που καταδεικνύει τη μεγάλη σημασία που είχαν για τις οικονομίες των μητροπόλεων ο χρυσός και ο άργυρος.
- η ανάπτυξη αστικών κέντρων από τους αποικιοκράτες στην αμερικανική ήπειρο και η πρόκληση ενός σημαντικού μεταναστευτικού ρεύματος από τις μητροπόλεις προς τις αποικίες (βλ. πηγή β: "βρίσκονταν στις Άνδεις ... μια πόλη 120.000 κατοίκων".)

- η ανάπτυξη της εμπορικής δραστηριότητας κυρίως του εμπορίου πολύτιμων μετάλλων και η συνεπαγόμενη πρόοδος της εμπορικής ναυτιλίας (σε διάστημα περίπου 100 ετών υπερτετραπλασιάστηκε ο αριθμός των εμπορικών ταξιδιών και αυξήθηκε κατά δεκατέσσερις περίπου φορές η χωρητικότητα των εμπορικών πλοίων). (Βλ. πηγή β: "το εμπόριο ... που -μεταφέρονται").